

SPRAWOZDANIE

KURSÓW PEDAGOGICZNYCH DLA KOBIET

LEONII RUDZKIEJ.

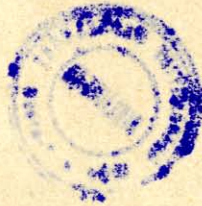

WARSZAWA, Zielna 13.
1918.

SPRAWOZDANIE

KURSÓW PEDAGOGICZNYCH DLA KOBIET

LEONII RUDZKIEJ.

WARSZAWA, Zielna 13.
1913.

2-letnie Kursy Pedagogiczne DLA KOBIET L. RUDZKIEJ

Warszawa. Zielna № 13.

—3E—

I.

Kursy pedagogiczne dla kobiet mają zadanie bardzo poważne.

- 1) Uzupełniają wykształcenie średnie.
- 2) Dają możliwie zupełne przygotowanie pedagogiczne.
- 3) Pozwalają wypróbować swe siły i zdolności pedagogiczne.

Dają więc wiedzę realną przyszłym nauczycielkom, wychowawczyniom i matkom.

II.

Dla osiągnięcia celu tego, praca na Kursach zorganizowana jest w odpowiedni sposób.

1. Są wykłady przedmiotów:
  - a) dopełniających i pogłębiających wykształcenie średnie;
  - b) nie objętych kursem szkoły średniej a ogólnokształcących, np. propedeutyka filozofii;
  - c) specjalnie pedagogicznych, np. psychologia, pedagogika i t. p.;
  - d) metodycznych poszczególnych przedmiotów.
- 2) Drugi rodzaj pracy są to zajęcia praktyczne, do których należą:
  - a) zajęcia praktyczne z nauk przyrodniczych;
  - b) opracowywanie poszczególnych tematów z różnych dziedzin wiedzy;
  - c) seminaria;
  - d) opracowywanie poszczególnych lekcji na dany temat;
  - e) uczęszczanie na lekcje nauczycielek i nauczycieli różnych przedmiotów i do rozmaitych klas;
  - f) lekcje próbne, po których odbywa się wspólne rozważanie ich złych i dobrych stron;
  - g) dyżury w czasie pauz, przed lekcjami i po lekcjach w charakterze opiekunek klas niższych.

111144

K-215/80/122515

III.

Program Kursów jest dwuletni.

Przyjmują się kandydatki, które ukończyły nauki w szkole średniej VII-klasowej lub zdały odpowiednie egzamina. Kandydatki mają prawo wyboru jednego z dwu wydziałów: przyrodniczo-matematycznego i humanistycznego.

Patent z ukończenia Kursów otrzymują te słuchaczki, które przeszły i zdały egzamina z całkowitego kursu jednego z dwu wydziałów i wykonały należycie zajęcia praktyczne.

Wpis wynosi na kursie I Rb. 150

„ „ „ „ II „ 200

Bliższych wiadomości oraz programów udziela Kancelarya Kursów, Zielna 13, w godzinach 11—3 po południu.

Wydział przyrodniczy.

Przedmiot wykładany	Profesor wykładający	Ilość lat wykładu	Kursy	Ilość godz. tyg. w roku	
Propedeutyka filozofii	p. Massonius	1	I	1	
Literatura polska	p. Zakrzewski	2	I	2	
Literatura polska współczesna	p. Matuszewski	2	I i II	1	
Literatura rosyjska	p. Porodko	2	I i II	2	
Język polski	p. Szober	1	II	1	
Język francuski	p. Appel	2	I i II	2	
Język niemiecki	p. Swinarska	2	I i II	2	
Matematyka	p. Thieme	2	I i II	1 r. 3 2 r. 1	
Fizyka	p. Boguski	2	I i II	3	
Chemia	p. Szperl	2	I i II	2	
Geologia	p. Karczewski	2	I i II	1	
Botanika	organografia i systematyka, fizjologia roślin, ekologia	p. Kulwiec	2	I i II	1
		p. Weigelt	2	I i II	1
		p. Kulwiec	1	II	1
Zoologia	p. Czerwiński	1	I i II	2	
Biologia	p. Czerwiński	1	I i II	1	
Anatom. i fizyolog. człow. z higieną	p. Popławska	2	I i II	2	
Psychologia	p. Massonius	1	I i II	2	

Przedmiot wykładany	Profesor wykładający	Ilość lat wykładu	kursy	Ilość godz. tyg. w roku
Historia pedagogiki	p. Massonius	1	I i II	2
Pedagogika z dydak.	p. Szcówna	1	II	2
Metodyka religii		1	II	1
Metod. arytmetyki	p. Zarzecki	1	II	2
Met. nauk przyrodn.	p. Jezierski	1	II	1
Metod. kosmografii	p. Sosnowski	1	II	1
Metod. geofizyki	p. Sosnowski	1	II	1
Met. rysunków	p. Roliński	1	II	1

Wydział Humanistyczny

Przedmiot wykładany	Profesor wykładający	Ilość lat wykładu	kursy	Ilość godz. wyk. rocz.
Historia cywilizacji	p. Kucharzewski	1	I	2
Historia sztuki	p. Niewiadomski	1	I	2
Historia powszechna	p. Spektorski	1	II	2
Propedeutyka filozofii	p. Massonius	1	I	1
Językoznawstwo	p. Appel	1	I	2
Literatura polska	p. Zakrzewski	2	I i II	2
Literat. polska współczesna	p. Matuszewski	2	I i II	1
Literatura rosyjska	p. Porodko	2	I i II	2
Język polski	p. Szober	1	II	2
Gramatyka polska hist.	p. Szober	1	II	1
Język francuski	p. Appel	2	I i II	2
Język niemiecki	p. Świnarska	2	I i II	2
Anatom. i fizyolog. człow. z higieną	p. Popławska	2	I i II	2
Psychologia	p. Massonius	1	I i II	2
Historia pedagogiki	p. Massonius	1	I i II	2
Pedagog. z dydak.	p. Szcówna	1	II	2
Metodyka religii		1	II	1
Metod. arytm.	p. Zarzecki	1	II	2
Met. rysunków	p. Roliński	1	II	1

Programy wykładów i prac wykonanych

Literatura polska.

Kurs I.

Wiek XIX. Romantyzm.

Kurs literatury obejmuje głównie twórczość Mickiewicza, Słowackiego i Krasińskiego. Po syntetycznym rzucie oka na działalność Mickiewicza przystąpiono do wykładu szczegółowego o mistycyzmie Słowackiego; scharakteryzowano naukę Andrzeja Towiańskiego, uwydatniono stosunek między jego poglądami a „teorią genezyjską“ Słowackiego, poczem dokonano rozbioru dzieł: „Listy do Rembowskiego“, „Genezis z Duchą“, „Wykładu nauki“, „Heliona i Heloisy“, „Samuela Zborowskiego“. Przy omawianiu twórczości Krasińskiego zwracano uwagę na rozbiór jego dzieł, nie objętych przez kurs szkolny.

Literatura polska z metodyką.

Kurs II.

Zajęcia z historii literatury polskiej na wydziale humanistycznym miały podwójny cel i znaczenie; chodziło bowiem z jednej strony o pogłębienie i rozszerzenie wiadomości z tej dziedziny, z drugiej zaś o metodyczne wskazówki praktyczne, w jaki sposób słuchaczki powinny swą wiedzę zużytkowywać, jako przyszłe nauczycielki. W tym też duchu i kierunku prowadzono wykłady i prace na II kursie. Wykład metodyczno-historyczny objął dzieje literatury od początków piśmiennictwa do końca wieku XVI. Jednocześnie słuchaczki opracowywały referaty i lekcje próbne, które następnie poddawano rozbiorowi i krytyce wspólnej. Przy poszczególnych zaś epokach, prądach i pisarzach podawano bibliografię. Nadto wykładający zwracał uwagę na metodykę wypracowań piśmiennych, domowych i szkolnych. W ten sposób usiłowania skierowano ku temu, aby słuchaczka, kończąca wydział humanistyczny, mogła dalej pracować samodzielnie nad historią literatury, równocześnie spełniając z pożytkiem swe obowiązki nauczycielskie, o ile poświęci się zawodowi pedagogicznemu. W ciągu roku szkolnego słuchaczki opra-

cowały następujące referaty: „Ostroróg i jego Memoryał“, „Działalność literacka Woronicza“, „Rozbiór pierwszych 3 ksiąg dzieła Modrzewskiego „O naprawie Rzeczypospolitej“, „Dworzanin“ Górnickiego, Pasek jako typ szlachecki XVII w., Rozbiór „Odprawy posłów greckich“, Charakterystyka doby saskiej, O satyrach Krasińskiego, „Kronika“ Marcina Bielskiego, Rozbiór „Trenów“ Kochanowskiego.

Literatura polska w. XIX i współczesna.

Kurs I i II.

Wykład prowadzi się ze specjalnem uwzględnieniem rozwoju powieści i dramatu. Początek romansu polskiego. Romans sentymentalny, historyczny, moralny, Kropiński, ks. Wirtemberska, Niemcewicz, Bernatowicz, Hoffmanowa, Jaraczewska. Entuzyastki, Narcyza Żmichowska, Kraszewski, Kaczkowski, Jeż. Okres Pozytywistyczny. Orzeszkowa, Sienkiewicz, Prus. Literatura współczesna: Żeromski, Reymont, Przybyszewski, Berent, Wyspiański i inni. Rozbiór literacki ważniejszych utworów powyższych autorów.

Język polski z metodyką.

Kurs II.

Wykłady języka polskiego dzielą się na 2 kursy: 1) kurs ogólny dla humanistek i przyrodniczek. 2) kurs specjalny dla humanistek.

Kurs ogólny polega na powtórzeniu i pogłębieniu kursu elementarnej gramatyki języka polskiego, w zakresie programu szkół średnich. Na treść kursu tego złożyły się następujące działy: I. klasyfikacja znaczeniowa części mowy. II. Nauka o częściach zdania prostego w zarysie. III. Głosownia opisowa języka polskiego. IV. Rozbiór form deklinacji i koniugacji polskiej. V. Znaczenie form deklinacji i koniugacji. VI. Składnia zdania prostego. VII. Składnia zdania złożonego.

W kursie specjalnym były uwzględnione dwa zadania: 1) Oświetlenie historyczne wiadomości, dodanych w kursie ogólnym. 2) wskazówki

teoretyczne i ćwiczenia praktyczne z metodyki nauczania języka polskiego.—Kurs więc specjalny składał się: 1) ze szkicu historycznej gramatyki języka polskiego, 2) z metodyki języka polskiego.

Co się tyczy ćwiczeń praktycznych z metodyki nauczania języka polskiego, to słuchaczki: 1) zapoznawały się i zdawały sprawę z najbardziej rozpowszechnionych podręczników szkolnych do nauki języka polskiego, zaznajamiając się w ten sposób ze współczesną literaturą podręcznikową, 2) miały próbne lekcje w klasach niższych.

Próbne lekcje miały za temat: wykład gramatyki (np. O wyrazach samodzielnych i niesamodzielnych; o deklinacji rzeczowników, o zaimku, o podmiocie i orzeczeniu, o rodzajach zdań), czytanie z objaśnieniem, plan przeczytanego opowiadania, przygotowanie do ćwiczeń stylistycznych.

Literatura rosyjska.

Kurs I i II.

Kurs trwa 2 lata.

W 1-ym roku:

Rozbiór utworów Turgeniewa, Gonczarowa, Ostrowskiego, Niekrasowa i Czechowa.

W 2-gim roku:

OGÓLNY ZARYS ROZWOJU LITERATURY ROSYJSKIEJ W ZAKRESIE W. XIX: wybitniejsi autorzy, panujące kierunki—w różnych 10 leciach tego stulecia. Koryfeusze współczesnej literatury rosyjskiej: Gorkij, Odbicie teorii marksistów w jego twórczości „Bosiaki“. Burżuazja w oświeceniu Gorkija. Humanitaryzm Łukasza („Na dzień“) stanowiące punkt zwrotny w światopoglądzie autora.

Opowiadania i powieści Kuprina. Charakterystyczne rysy talentu autora. Znaczenie jego artystycznych uogólnień.

Andrejew. Jego pesymizm i mistycyzm. Negatywny stosunek do religii, wiedzy, miłości jako zasadniczych podstaw, na których wspiera się porządek świata. Szczegółowy rozbiór powieści. „Жизнь Василья Оивейскаго, Мысль, Иуда Искариотъ“ i inne.

Rozwój twórczości L. Tołstoja. Analiza okresów ludzkiego życia, wojny, męstwa. Motywy przebaczenia. Stosunek do rodziny, szkoły, narodu, instytucji państwowych, religii. Społeczeństwo rosyjskie w różnych chwilach II-jej połowy wieku XIX. Arystokracja, lud. Odbicie subiektywnych poglądów i sympatii Tołstoja w różnych jego pracach.

Język francuski.

(Kurs dwuletni). **Kurs I i II.**

W I roku:

1. Samokształcenie w zakresie języków nowożytnych, zwłaszcza francuszczyzny. Teoria i praktyka.

2. Zarys historii języka francuskiego. Budowa francuszczyzny: pierwiastki ludowe i książkowe w słowniku, wymawianiu, pisowni i gramatyce.

3. Potoczna francuszczyzna i język książkowy. Styl literacki i naukowy. Rytmika jęz. francuskiego.

W II roku:

1. Krytyka literacka we Francji.

2. Charakterystyka literatury średniowiecznej we Francji.

3. Okres odrodzenia: Ronsard i Montaigne.

4. Klasycyzm francuski: Corneille i Racine. Boileau i t. zw. „Querelle des anciens et des modernes“.

5. Prądy 18 wieku: Voltaire i JJ. Rousseau.

6. Romantyzm 19 w. A. de Vigny, jako zwiastun symbolizmu.

7. Realizm i naturalizm w lit. franc. Poezja „parnasistów“ (Les Parnassiens).

8. Współczesne prądy literatury francuskiej (Les modernes). Nauczanie jęz. i lit. franc. ma na celu uświadomienie słuchaczek w zakresie francuszczyzny przez stosowanie do tej nauki zasad językoznawstwa oraz przygotowanie do rozumienia w jęz. franc. dzieł i wykładów naukowych.

Język niemiecki.

Kurs I i II.

Uregulowanie zasad ortografii i gramatyki języka niemieckiego na szeregu ćwiczeń ustnych i piśmiennych. Rozbiór zdań. Ćwiczenia stylistyczne. Czytanie, rozbiór, czytanie dzieł, opowiadanie.

Przeczytano: „Michael Kohlhaas“, Kleist'a, „Hanneles Himmelfahrt“ Hauptmann'a „Kätchen von Heibronn“ Kleist'a, „Erfüllter Beruf“ Hoffmann'a.

Sluchaczki opracowały: Goethe: Iphigenie, Faust, Hermann und Dorothea, Leiden des jungen Werther;
Schiller: Wilhelm Tell, Jungfrau von Orleans, Balladen;
Lessing: Minna von Barnhelm;
Fulde: Wilde Jagd;
Zehocke: Der tote Gast;
Hoffmann: Fräulein von Scudery, Der Sandmann.

Gramatyka porównawcza języków nowożytnych.

(Wstęp do językoznawstwa).

Kurs I.

1. Stanowisko językoznawstwa wpośród innych nauk.
2. Psychologia mowy. Rozwój mowy dziecka. Błędy w mowie i piśmie. Nauczanie języków.
3. Mechanizm wymawiania: wiadomości z fizjologii mowy i ich zastosowanie do wykładu języków. Stosunek mowy żywej do pisma. Różne systemy pisowni. Transkrypcja fonetyczna w szkole.
4. Rozwój języka. Zmiany w wymawianiu wyrazów i budowa form gramatycznych. Rozbiór zdania.
5. Nauka o znaczeniu wyrazów i jej zastosowanie w szkole.
6. Ogólne wnioski o języku. Różne typy i rodziny języków. Sprawa języków sztucznych. Zagadnienia o początku mowy ludzkiej w oświetleniu współczesnej nauki.
7. Zastosowanie językoznawstwa: w nauce, życiu i szkole.

Historia cywilizacji.

Kurs I.

Czasy przedhistoryczne. Człowiek pierwotny. Ustrój rodowy. Początki rodziny, prawa, gospodarstwa, władzy, wiedzy, sztuki.
Pogląd ogólny na rozwój cywilizacji u ludów starożytnego Wschodu i narodów klasycznych: Greków i Rzymian.

Wiek średni. Wschód i Zachód. Średniowieczny ustrój społeczny na Zachodzie: stan nauki, literatury, gospodarstwa, prawa.

Przejście do wieków nowych. Odkrycia i wynalazki. Upadek feudalizmu i scholastyki. Odrodzenie. Reformacja.

Stan społeczeństw zachodnich w wiekach XVI, XVII i XVIII. Ruch naukowy i literacki. Wiek oświecenia.

Przełom na Zachodzie Europy w końcu XVIII w. Zmiany polityczne i gospodarcze. Ruch literacki i naukowy. Charakterystyka poszczególnych nowoczesnych społeczeństw europejskich, pod względem postępu gospodarstwa i techniki, kultury umysłowej, urządzeń społecznych. Wpływ cywilizacji europejskiej na inne części świata.

Historia sztuki.

Kurs I.

Sztuka starożytnego Wschodu: Egipt, Assyria, Babilon i Fenicja. Sztuka Grecji i Rzymu. Sztuka starochrześcijańska. Styl romański. Sztuka Bizantyjska i Arabska, Gotyk. Jego architektura i rzeźba. Witraże. Emalie. etc.

Malarstwo wieków średnich we Włoszech. Początek ruchu artystycznego w. XIII i XIV. Freski. Rzeźba — szkoła florencka, szkoła pizańska w. XIV. Ghiberti, Donatello, Della Robbia. Malarstwo staro-flamandzkie (XV w.) Van Eyck i jego następcy.

Odrodzenie we Włoszech: w XVI w. Leonardo da Vinci. Michał Anioł, Tycjan, Rafael. Architektura odrodzenia. Główne ognisko sztuki włoskiej tej epoki. Ogólny charakter i jej upadek.

Propedeutyka filozofii.

Kurs I.

Propedeutyka filozofii traktowaną była historycznie, t. j. rozbiór zagadnień filozoficznych, stanowiących przedmiot propedeutyki, przedstawiony był w rozwoju historycznym tychże zagadnień. Przedmiot wykładany był przez dwa lata, po jednej godzinie tygodniowo.

Wykład prowadzono podług poniższego programu schematycznego:
Poznanie wogóle, wiedza i nauka.

Charakter pierwotnie praktyczny i moralny najdawniejszych znanych systemów filozoficznych. Zagadnienie wartości. Pesymizm i optymizm. Filozofia staro-hindyjska. Brahminizm i buddhaizm.

Różnicowanie się (dyferencyacja) wiedzy. Wyłonienie się zagadnień teoretycznych. Filozofia staro-grecka (przed-sokratyczna). Anaximenes i Anaximander.

Zagadnienie materii. Atomizm. Lenkipp i Demokryt. Początki materjalizmu.

Zagadnienie życia. Początki biologii. Pojęcie ewolucji. Heraklit. Czynniki estetyczne Pythagoras.

Zawiazki zagadnienia teoryo-poznawczego Empedokles. Starsi i nowsi sofisci.

Wzrost ilościowy wiedzy. Początek oddzielania się zagadnień ogólnych od specjalnych. Nauka i mądrość (sophia). Miłość mądrości (philosophia). Sokrates i jego teoria poznania. Początek intelektualizmu. Charakter praktyczno moralny filozofii Sokratesa. Poznanie i cnota. Etyka Sokratesa.

Sokratycy jednostronni. Cynicy i hedonicy.

Platon i jego ideologia. Etyka idealistyczna. Pojęcie Dobra Bez-względnego. Estetyka treściowa.

Teoria poznania Arystotelesa. Kategorie. Logika formalna. Etyka Arystotelesa. Jego poetyka i estetyka formalna. Teoria państwa i prawa.

Nowa Akademia. Sceptycy, epikurejczycy i stoicy. Panhellenizm. Zagadnienia teologiczne. Filozofia żydowska. Pierwiastki mistyczne myślenia.

Filozofia w Rzymie. Wpływ chrześcijaństwa na filozofię. Gnostycyzm. Nowo-platonizm.

Plemię germańskie. Czynniki główne kultury średniowiecznej i nowożytnej.

Mysł filozoficzna początków średniowiecza. Arystoteles i Ojcowie Kościoła. Nominalizm i realizm.

Filozofia scholastyczna. Jej stosunek służebny do teologii. Jej charakter dyalektyczny.

Początki odrodzenia, jego pierwotny charakter narodowo-włoski i demokratyczny. Dante i Petrarca. Wzrost łączności ze wschodem. Wpływy bizantyńskie. Zapoznanie się z literaturą grecką. Przeciwwstawienie Platona Arystotelesowi. Humanizm.

Myśl filozoficzna nowożytna. Pierwiastek agnostyczny. „Docta ignorantia“ (Mikołaj Kuzański). Kombinacja naturalizmu z fantastycznością. Cardanus i Paracelsus. Giordano Bruno.

Problemat metody. Franciszek Bacon i indukcja. Hobbes. Rozwój wiedzy o przyrodzie. Kopernik, Galileusz i Newton.

Problemat poznania. Empiryzm. Hobbes i Locke. Spór o idee wrodzone.

Racyonalizm. Descartes. Okazyonalizm. (Gueulincx i Malebranche). Leibnitz i teoria zgodności przedustawnej. Spinoza i monizm. Panteizm.

Berkeley i immateryalizm. Filozofia oświecenia. Lessing i Mendelssohn. Encyklopedyści francuscy.

Dawid Hume i sceptycyzm nowożytny. Kant i krytycyzm.

Po-kantowska metafizyka niemiecka. Fichte i Schelling, Herbart, Schopenhauer.

Hegel i filozofia absolutu. Ewolucja filozofii Hegla. Naturalizm i materjalizm. Dawid Strauss i Feuerbach. Max Stirner. Karol Marx, Büchner, Voigt i Moleschott.

Pozytywizm. August Comte, Littré i J. S. Mill. Ewolucjonizm. H. Spencer i Darwin. Nowo-krytycyzm. Johannes Müller. Helmholtz. F. A. Lange. Dubois-Reymond. Granice poznania.

Historia pedagogiki.

Kurs I i II.

Przedmiot wykładany jest przez jeden rok, po dwie godziny tygodniowo. Jest on wykładany co drugi rok, dla obu kursów razem, na przemian z psychologią, podług poniższego programu schematycznego:

Pojęcie wychowania. Wychowanie naturalne. Wychowanie systematyczne i pedagogika.

Wychowanie publiczne w Grecji w epoce przedsokratycznej. Gimnazjum Sparta i Ateny.

Sokrates. Zasada indywidualizmu. Program szkolny. Początki dydaktyki. Metody majentyczna i ironiczna.

Platon. Jego pomysły pedagogiczne w związku z etyką i polityką. Projekt szkoły publicznej w związku z podziałem społeczeństwa na klasy.

Arystoteles. Wychowanie estetyczne. Gramatyka i retoryka. Kierunek literacki wychowania. Szkoła i scholarchia. Rozszerzenie się wpływów greckich poza Helladę.

Rzym. Rodzina rzymska i wychowanie domowe. Wychowanie publiczne. Organizacja szkoły rzymskiej i jej znaczenie formalne, jako typu szkoły późniejszej i nawet dzisiejszej.

Wpływ chrześcijaństwa na wychowanie. Origenes i Tertulian. Upadek szkoły starożytnej.

Wielka przerwa na początku średniowiecza. Karol Wielki i Alkuin. Szkoła parafialna (katedralna i klasztorna).

Uniwersytet średniowieczny i jego organizacja. Autonomia uniwersytecka. Związki i korporacje studenckie. „Collegium minus“. Jego stopniowe przeistoczenie się w wydział filozoficzny. Szkoła mieszczkańska i kolonia akademicka.

Odrodzenie. Wzrost wydziału filozoficznego. Humanisci. Gimnazjum klasyczne.

Odniesienie dydaktyki. Jan Komenski. Teoria kursu i programu. Teoria lekcji. Nauka pogładowa.

Thomasius. Teoria karności i kary. Swift i De Foe. Dążność społeczna w wychowaniu. Montesquieu i Diderot. Lessing i Mendelssohn. Kierunek historyczny. J. J. Rousseau. „stan natury“ i teoria internatu. Sentymentalizm.

Basedow.

Pestalozzi.

Podagogika filozoficzna: Fichte, Schelling i Hegel.

Herbart i Beneke.

UWAGA. (Nowsze i spóczesne prądy pedagogiczne nie są w tym kursie uwzględnione, bo nie są wykładane w pedagogice).

Psychologia.

Kurs I i II.

Psychologia, jakkolwiek, ze względu na warunki zewnętrzne, nie mogła być objaśnioną przez doświadczenia, była jednak wykładaną, jako nauka przyrodnicza i doświadczalna. Ważniejsze i bardziej typowe doświadczenia były słuchaczkom, o ile się dało, opisywane.

Na kursach pedagogicznych psychologia ma, z natury rzeczy, znaczenie podwójne: jest przedmiotem i ogólno-kształcącym i specjalnym. Starano się uwzględnić obie strony przedmiotu. W tym celu kładziono nacisk na wyniki pedagogiczne danych psychologii.

Przedmiot jest wykładany przez jeden rok, po dwie godziny na tydzień, co drugi rok, na przemianę z historią pedagogiki.

Wykład był prowadzony podług poniższego programu schematycznego:

Zjawiska fizyczne i psychiczne. Świadomość. Psychologia, jako nauka o zjawiskach psychicznych. Jej charakter przyrodniczy i doświadczalny.

Najprostszy fakt psychiczny. Czucie. Zmysły i ich podział. Kompleks czuć, związanych w jedną całość. Wyobrażenie Czynnik formalny w wyobrażeniu.

Wyobrażenia wzrokowe. Ich strona materyjalna i formalna. Lokalizacja w przestrzeni. Wymiar, kształt i odległość. Dwuwymiarowość widzenia. Widzenie pojedyncze. Widzenie „proste“. Wyobrażenia dotykowe. Świat zewnętrzny. Podmiotowość wyobrażeń. Realizm naiwny i krytyczny.

Wyobrażenia ocznych zmysłów.

Wiązanie wyobrażeń. Percepcja i apercepcja.

Kojarzenie wyobrażeń. Automatyzm psychologiczny. Uwaga. Pamięć. Pamiętanie i przypominanie. Uczenie się na pamięć.

Wyobrażenia. Tworzenie pojęć. Myślenie. Przyswajanie pojęć i ich kompleksów. Uczenie się i uczenie.

Ton uczuciowy czuć i wyobrażeń. Uczucie. Podział uczuć na krótkotrwałe i długotrwałe. Podział na podmiotowe i przedmiotowe. Napięcia uczuć podmiotowych. Namietność. Kształcenie uczuć.

Uczucia przedmiotowe czyli estetyczne i ich kształcenie. Wychowanie estetyczne.

Odruch, ruch dowolny i ruch automatyczny. Mózg i układ nerwowy. Układ mięśniowy. Popęd. Pożądanie. Wola.

T. zw. „Akt woli“. Przedmiot woli i wola bezprzedmiotowa. Intelktualizm i woluntaryzm psychologiczny.

Temperament. Podział Arystotelesowski temperamentów. Podstawy fizjologiczna i psychologiczna podziału. Podziały spóczesne.

Charakter. Jego czynniki intelektualne i uczuciowe. Kształcenie woli i charakteru.

T. zw. „norma“ i „anormalność“. Anormalności wyobrażeń i ich związek z automatyzmem psychologicznym. Halucynacja i iluzja. Sen i marzenie senne. Anormalności stałe (psychopatologiczne) wyobrażeń.

Anormalności stałe (psychopatologiczne) uczuć i woli.

Poddawczość i poddanie (suggiestya) i ich związek z automatyzmem psychologicznym. Ideoplastya. Tłumaczenia zjawisk suggiestyi. Ich interpretacje nie naukowe. „Czary“. Próby interpretacji fizycznej. Mesmeryzm i magnetyzm. Medyumizm. Interpretacja psychologiczna.

Nadczułość i znieczulenie. Katalepsya i „flexibilitas cerea“.

Sen wywołany. Hypnoza i hypnotyzowanie. Nakaz hypnotyczny. Kierowanie wyobrażeniami zahypnotyzowanego. Iluzje i halucynacje dodatnie i ujemne. Kierowanie jego uczuciami i wolą. Nakaz terminowy (posthypnotyczny). Krytyka prób stosowania suggiestyi i hypnozy w pedagogice. Somnambulizm.

Znaczenie psychologii dla pedagogiki.

Pedagogika z dydaktyką.

Kurs II.

Treść kursu ułożono w ten sposób, aby nie tylko dawał pojęcie o całości pedagogiki i jej kwestiach zasadniczych, lecz przygotowywał do dalszej pracy samodzielnej w tym kierunku i wiązał się z innymi przedmiotami programu Kursów. Z tego powodu: 1) Zaczynam od wstępu historycznego. Obznajmienie z głównymi pisarzami obcymi i polskimi daje możliwość wskazania odrazu stosownej lektury, która uzupełni wykład. 2) Ponieważ słuchaczki w kursie anatomii i fizjologii mają liczne wskazówki co do wychowania fizycznego, nie poświęcam osobnych wykładów tym przedmiotom, zajmując się głównie wychowaniem moralnym i umysłowym, lecz odwołuję się nieraz do tych wiadomości, gdy chodzi o wskazanie związku między wychowaniem umysłu i charakteru a zdrowiem dziecka. 3) Ponieważ słuchaczki przechodzą oddzielnie metodyki poszczególnych przedmiotów nauczania, w dydaktyce kładę główny nacisk na ogólne zasady metody nauczania, mające zastosowanie we wszystkich jego działach, pozostawiając szczegóły wykładom specjalnym, lecz nieraz podając też przykłady z różnych działów nauczania, jako ilustrację tych zasad ogólnych.

Wstęp historyczny. Rzut oka na rozwój pedagogiki w wieku XIX. Pestalozzi i Herbart, jako twórcy pedagogiki nowoczesnej. Pozytywizm i jego wpływ na pedagogikę. Dzieła pedagogiczne Herbart, Spencera i Aleksandra Baina. Rozwój psychologii dziecka, pedagogika eksperymentalna. Najnowsze prądy w pedagogice: indywidualizm Ellen Key, pedagogika społeczna (Natorp) wychowanie estetyczne, praca ręczna, szkoły nowego typu. Rozwój pedagogiki w Polsce od czasów Komisji edukacyjnej do dnia dzisiejszego.

Wychowanie moralne. Określenie wychowania, jego cel i zadania. Rozwój pojęć moralnych i wpływ wychowawców na ich wytworzenie. Przykład, atmosfera moralna otoczenia, posłuszeństwo (rozkazy i nakazy), pochwały i nagany, nagrody i kary; nauczanie moralności, czytanie, wychowawcze zadanie różnych przedmiotów szkolnych. Oddziaływanie na uczucia: strach, gniew, ambicja, budzenie i pielęgnowanie uczuć altruistycznych (uczucia rodzinne, koleżeńskie, narodowe i społeczne) uczucia estetyczne i ich związek z wychowaniem moralnym. Kształcenie woli i charakteru. Wady dzieci i ich leczenie (Jako przykłady: nieposłuszeństwo, kłamstwo, lenistwo).

Wychowanie umysłowe i nauczanie. Określenie wychowania umysłowego i jego różnych czynników. Wychowanie umysłowe w różnych epokach życia. Zabawa i jej znaczenie kształcące. Zajęcie

dzieci w okresie przedszkolnym. Nauczanie i jego cele. Wychowanie ogólne i jego program. Ogólne zasady dydaktyki: metoda heurystyczna i akramatyczna. Poglądowość, jako zasada nauczania. Budzenie uwagi i interesu umysłowego. Sztuka stawiania pytań. Indukcja i dedukcja w nauczaniu. Cwiczenie i różne jego rodzaje. Podział lekcji czyli tak zwane stopnie formalne. Zasady nauczania przyrodniczego. Metodyka nauki o rzeczach. Zasady nauczania języków, a w szczególności języka ojczystego.

Tematy prac piśmiennych.

W roku sprawozdawczym słuchaczki miały seminaryum z pedagogiki, na którym były czytane streszczenia książek lub artykułów a następnie dyskutowane kwestye w nich poruszane. Tematy wybierały same słuchaczki, lecz wiązały się one zawsze z treścią kursu i z lekturą w nim zaleconą.

Były one następujące: 1) *Pedologia* (pojęcie jej, zakres, metody badania dzieci, związek pedologii z pedagogiką) na podstawie dziełek Stanley'a Halla (znaczenie studyów nad dziećmi). Dr. Wł. Sterlinga (psychologia doświadczalna w zestawieniu do badań nad dziećmi) i Anieli Szycówny (*Pedologia, czyli nauka o dziecku*). 2) *Stanisław Konarski i jego zasługi pedagogiczne* (na podstawie pracy F. Łagowskiego: *Collegium Nobilium* i S. Chrzanowskiego *Reforma szkolna Konarskiego*). 3) *Wyobraźnia u dzieci* na podstawie książki Queyret'a (*Wyobraźnia u dziecka i dorosłego*). 4) *Kształcenie uczuć* (na podstawie książki F. Thomasa pod tym tytułem). 5) *Gminy szkolne* (na podstawie artykułu Blumenstocka w zeszycie styczniowym i lutowym „Nowych Torów“).

W roku zeszłym 1910/1911 opracowywano w podobny sposób tematy: *Szkola i charakter* według Foerstera, *Stulecie dziecka* według Ellen Key, *Nowe wychowanie* według Desmoulinsa, *Cel i zadanie wychowania* według S. Karpowicza, *Pierwsze nauczanie* według A. Dygasińskiego.

Matematyka.

Kurs I.

Algebra. Teoria wielomianów pierwszego (najwyższego) dzielnika i twierdzenia, które się na niej opierają.

Rozwiązywanie równań i nierówności pierwszego stopnia w liczbach całkowitych i dробnych. Ułamki ciągłe; zastosowanie ich do przed-

stawienia liczb wymiernych i niewymiernych, jak również niewymiernych stosunków z dziedziny geometrii. Rozwiązywanie równań wykładniczych za pomocą ułamków ciągłych. Teoria logarytmów wyprowadzona z funkcji wykładniczej. Zastosowanie logarytmów do obliczania procentów złożonych, nagromadzenia kapitałów i umorzenia długów. Wykresy najprostszych funkcji całkowitych stopnia pierwszego, drugiego, trzeciego i dwukwadratowych, jak również funkcji wykładniczej.

Geometria. 1 godzina tygodniowo. Metodyka geometrii. Zastosowanie trygonometrii do rozwiązywania zadań planimetrycznych i stereometrycznych.

Kurs II.

Algebra i analiza. Przystawienia danej liczby elementów. Wzór ogólny na liczbę przestawień. Zmiany, jakie należy uczynić w tym wzorze, gdy pewne elementy są jednakowe.

Przemiany. Wzór ogólny na liczbę przemian. Kombinacje. Wzór ogólny na liczbę kombinacji. Zastosowania kombinacji do rozwiązywania odpowiednich zadań.

Iloczyn iluokolwiek czynników dwumiennych, mających jeden wyraz wspólny. Wywód wzoru na rozwinięcie dwumianu Newtona. Tworzenie się każdego wyrazu tego rozwinięcia z poprzedniego. Własności współczynników tego rozwinięcia.

Rozprzestrzenienie wzoru Newtona na przypadek wielomianu. O funkcjach wogóle. Funkcje stałe i zmienne. Granica zmiennej. Nieskończenie mała ilość (nieskończoność). Granica.

Analityczne przedstawienie zmiennej, mającej granicę. Dodawanie, odejmowanie, mnożenie i dzielenie nieskończenie małych. Zmienna pomiędzy stałą i zmienną, zbliżającą się do stałej. Równość granic dla zmiennych równych. Zmienna pomiędzy dwiema zmiennymi, mającymi wspólną granicę.

Granica sumy, różnicy, iloczynu i ilorazu zmiennych. Granica funkcji złożonej.

Liczby wymierne i niewymierne.

Działania z ilościami niewymiernymi.

Anatomja i fizjologia człowieka z higieną.

Kurs I i II.

Wykład **anatomii i fizjologii człowieka** prowadził się przez 2 lata. Program w ciągu 2-ech lat obejmuje.

Pojęcie organizmu, narządu, organu, tkanki i komórki. Protoplazma. Jej własności biologiczne i fizyczne oraz skład chemiczny. Krążenie materii i energii. Pojęcie życia.

Narząd ruchu. Szkielet i jego części składowe. Budowa i kształt kości szkieletu. Okostna. Połączenie kości: szew, spojenie, staw. Mięśnie. Anatomiczna budowa. Własności fizjologiczne: odżywianie, pobudliwość i kurczliwość. Sposób połączenia mięśni z kośćmi. Ścięgna. Chrzątka: jej cechy fizjologiczne i rola w ustroju. Jamy ciała.

Narząd oddechowy. Jama nosowa. Jama gardzieli. Krtań. Tchawica. Oskrzelka i ich rozgałęzienia. Pęcherzyki płucne. Budowa klatki piersiowej. Mięśnie oddechowe. Warunki mechaniczne oddychania. Ruchy płuc. Zmiany ciśnienia. Ilość powietrza i skład jego w płucach. Wpływ ciśnienia atmosferycznego na oddychanie. Oddychanie wewnętrzne tkanek. Unerwienie mechanizmu oddechowego. Typy oddychania. Wpływ oddychania na krążenie. Wzdychanie, poziewanie, śmiech, kaszel, kichanie, czkawka.

Narząd krążenia. Serce i naczynia krwionośne. Ich budowa anatomiczna. Tętnice, żyły, naczynia włosowate. Ruchy serca. Czynność serca. Aparat ruchowy. Ciśnienie w sercu, tętnicach, naczyniach włosowatych i żyłach. Szybkość ruchu krwi w tętnicach, naczyniach włosowatych i żyłach. Zjawisko pulsu.

Krew. Jej własności fizjologiczne, morfologiczne i skład chemiczny krwi. Ciałka czerwone. Ciałka białe. Osocze. Krzepnięcie krwi. Włóknik. Surowica. Ilość krwi w ustroju i jej w nim rola. Przelewanie krwi.

Układ limfatyczny. Gruczoły i naczynia limfatyczne. Znaczenie ich dla ustroju. Krążenie limfy.

Narząd trawienia. Jama ustna. Zęby. Język. Jama gardzieli. Przełyk. Żołądek. Dwunastnica. Kiszki cienkie i grube. Wątroba. Trzustka. Budowa jamy brzusznej. Otrzewia. Krezka. Trawienie. Charakter przemian, którym ulegają pokarmy. Fermenty. Charakter zmian pokarmów w jamie ustnej. Ślina i jej znaczenie. Ptyolina. Połykanie. Trawienie w żołądku. Sok żołądkowy. Skład i charakter. Działanie soku żołądkowego na białko. Pepton. Trawienie w kiszkiach. Żółć i jej

składniki. Rola żółci w trawieniu. Wątroba i jej znaczenie dla ustroju. Trzustka. Sok kiszki cienkiej. Kiszki grube. Charakter trzew kiszki grubych. Strawność i pożywność pokarmów. Ruchy przewodu pokarmowego. Ruch żołądka. Ruch kiszki cienkiej i grubych i akt defekacji. Wymioty. Wsysanie pokarmów. Dalsze losy wessanych substancji. Charakter zmian chemicznych w ustroju. Analiza i synteza. Znaczenie pojedynczych składników pokarmów i ich rola w sprawie odżywiania tkanek. Wartość substancji pożywnych. Oznaczenie potrzeb odżywiania ustroju. Przychód i rozchód. Źródła ciepła. Regulacja ciepła.

Narząd wydzielnicy. Nerki, moczowody, pęcherz moczowy i cewka. Stosunek ich do jamy brzusznej i jamy miednicy. Budowa anatomiczna składników narządu wydzielnicy. Mocz. Ciężar gatunkowy. Składniki chemiczne moczu. Mocznik. Kwas moczowy. Inne substancje, nie zawierające azotu. Barwniki moczu. Sole nieorganiczne. Mechanizm powstawania moczu. Rola naczyń krwionośnych i nabłonka. Akt wydalania moczu nazewnątrz. Patologiczne składniki moczu. Pot.

Anatomia i fizjologia organów rozrodczych.

Narząd krwiotwórczy. Śledziona. Szpik kostny. Gruczoły. limfatyczne. Znaczenie wątroby dla narządu krwiotwórczego.

Narząd czucia. Budowa komórek nerwowych. Nerwy. Przewodnictwo i czynność ośrodkowa. Układ nerwowy ośrodkowy. Istota szara i biała. Budowa rdzenia, rdzenia przedłużonego, mózdzku, półkól mózgowych i innych części mózgu. Przewodniki i ośrodki. Odruchy. Odruchy złożone. Czynności psychiczne. Czynności hamujące. Nerwy rdzeniowe i mózgowie. Energia swoista nerwów. Zmysły. Nabłonek zmysłowy. Budowa oka, wzrok, słuch, budowa ucha. Powonienie. Budowa narządu węchowego. Podrażnienie okolicy węchowej. Smak. Budowa narządu smakowego. Czucie smakowe. Dotyk. Czucie uścisku. Czucie umiejscowienia. Czucie temperatury. Czucie bólowe. Czucie mięśniowe. Czucie ogólne.

B i o l o g i a.

Kurs I i II.

1 godzina tygodniowo w ciągu 1 roku.

I półrocze. Główne zasady promorfologii i autogenezy. Zmienność organizmów. Mutacje. Fluktuacje. Prawo Mendla. Wpływ czynników zewnętrznych na zmiany w organizacji.

2 półrocze. Czynniki rozmieszczenia zwierząt na ziemi. Opis zoogeograficznych okręgów i podokręgów. Rozmieszczenie zwierząt w morzu. Fauna wód słodkich. Przystosowanie się zwierząt do różnorodnych środowisk na ziemi.

Z o o l o g i a.

Kurs I i II.

2 godziny tygodniowo w ciągu 1 roku.

A. Wykład kursu specjalnej zoologii, obejmujący wszystkie typy państwa zwierzęcego.

B. Zajęcia seminaryjne. Każda ze słuchaczek obowiązana opracować 1 temat w ciągu roku z dziedziny biologii ogólnej, zoologii lub metodyki zoologii.

C. Lekcje próbne. Każda ze słuchaczek przygotowuje i odbywa 1 lekcję próbną z zoologii w ciągu 1 roku.

Program Botaniki.

Kurs I i II.

Kurs botaniki rozpada się na następujące rozdziały: a) Morfologia. b) anatomia mikroskopowa. c) fizjologia. d) systematyka. e) ekologia.

Rozdziały te podzielone zostały pomiędzy 2 wykładających profesorów, i wykonanie ich rozłożono na 2 lata, a mianowicie jeden z wykładających prowadził wykłady i praktyczne zajęcia z anatomii mikroskopowej oraz fizjologii (kurs jednoroczny), drugi zaś — z ekologii i systematyki (kurs dwuletni) oraz morfologii.

Pod względem ilości czasu, poświęconego każdemu z tych działów, na morfologię poświęcono 1 godzinę, w ciągu pół roku, na anatomię mikroskopową łącznie z fizjologią 1 godz. w ciągu roku, na systematykę 2 godz. w I roku i 1 godz. w ciągu następn. półrocza, na ekologię poświęcono 1 godzinę w ciągu całego roku.

Programy poszczególnych rozdziałów:

Anatomia. Komórka, jako pierwiastek morfologiczny rośliny, komórka, jako organizm elementarny. Protoplazma. Jądro. Błona.

Teoria wzrostu błony. Sok komórkowy. Życie komórki roślinnej, jego warunki i objawy. Niestate składniki komórki. Samorodztwo i pochodzenie komórki. Dzielenie się — jako następstwa wzrostu — Kargokineza. Spojenie komórek i różne jego rodzaje. Tkanki. Systematy tkanek roślinnych. Wiązki naczyniowe. Budowa korzenia i łodygi.

Fizjologia. Przedmiot i zadanie fizjologii roślin. Powietrze i jego rola w odżywianiu się roślin. Chlorofil. Synteza wodorów węgla. Związek między absorpcją światła a przyswajaniem. Powstawanie białka w roślinie. Rola kwasu szczawiowego. Przyswajanie azotu wolnego. Azot zwierzęcy. Fosfor, siarka, potas, wapń i magn jako składniki gleby. Kultury wodne. Przenoszenie i przechowywanie materii organicznej. Materjały zapasowe i ich rozpuszczanie. Oddychanie roślin. Oddychanie śródczęściowe. Fermentacja. Wzrost roślin. Ruchy roślin. Wpływ warunków zewnętrznych na kształt roślin. Rozmnażanie się wegetacyjne i reprodukcyjne. Reprodukcyja u rodziowców, reprodukcyja u roślin kwiatowych.

Morfologia. Różnicowanie się roślin plechowych i osiowych. Specjalizacja kształtów i ich biologiczne uzasadnienie. Nasiona i rozwój z nich osobników. Przeobrażenie u roślin. Morfologiczne właściwości korzeni, łodyg, rozgałęzień, liści, kwiatów, kwiatostanów, owoców. Systematyczny przegląd wszystkich zasadniczych organów roślinnych, ich geneza i biologiczne znaczenie.

Systematyka. Historia systematyki roślin. Szczegółowy przegląd systematyki Linneusza. Podstawy systematyki nowoczesnej. Przegląd roślin bezkwiatowych i kwiatowych. Śluzowce, bakterye, sinice, wodorosty, grzyby, porosty, mszaki, paprotniki. Stosunek roślin niższych do kultury człowieka, higieny (bakteryologia) i ekonomii społecznej (walka ze szkodnikami). Systematyczny przegląd roślin nasiennych. Kłodziniaste, iglaste, gniotowate, szlamowate, pływaczowate, kolbokwietne, liliokwietne, storczykowate, wierzbowce, dębownce, pokrzywownce, śródłożne, wielowocowe, makownce, owadożerne, skalnicownce, różokwietne, strąkowe, dziobowate, trójnasienne, słupieńce, mydleńce, kruszynownce, czystokwietne, opuncyownce, tymiankowce, mirtownce, baldaszkownce, wrzosownce, pierwiosnkownce, skrętokwietne, lejkownce, czwórnasienne, poczwarrowate, marzannowate, dzwonkowate i skupieńce.

Ekologia. Florystyczna i ekologiczna geografia roślin. Zjawiska biologiczne. Życie pojedyncze i zbiorowiskowe roślin. Czynniki ekologiczne i ich wpływ na życie roślin. Powietrze, światło, ciepło, woda, gleba; fizyczne i chemiczne właściwości gleby. Wpływ innych roślin, zwierząt i człowieka na zbiorowiska roślinne. Systematyczny przegląd zbiorowisk roślinnych. Zbiorowiska hydrofitowe, kserofitowe, halofitowe, i mesofitowe. Walka zbiorowisk roślinnych. Zmienność szaty roślinnej na powierzchni kuli ziemskiej.

Prócz systematycznych wykładów dawane były słuchaczkom wskazówki metodyczne, dotyczące prowadzenia lekcji, wycieczek i praktycznych zajęć z uczniami.

Każda ze słuchaczek odbyć musiała obowiązującą lekcję próbną; zajęcia praktyczne polegały na samodzielnym określaniu roślin podług kluczy botanicznych, na prowadzeniu akwaryum oraz na przygotowywaniu preparatów mikroskopowych.

Geologia.

Kurs I i II.

Na wykład geologii przeznaczono 1 godz. tygodniowo; kurs trwa 2 lata. W pierwszym roku wykładana jest geologia fizyczna, w drugim geologia historyczna.

Geologia fizyczna.

Kształt ziemi. Temperatura kory ziemskiej. Gęstość ziemi.

Zasadnicze formy powierzchni: kształt łądów, pasm górskich, dna oceanów.

Skład kory ziemskiej: minerały skałotwórcze, skały (wybuchowe, osadowe, łupki krystaliczne).

Układ skał wybuchowych i osadowych.

Metamorfizm, diagenesa.

Woda i atmosfera jako czynniki geologiczne.

Wietrzenie skał.

Wody podziemne. Jeziora. Rzeki.

Działanie twórcze i destrukcyjne morza.

Osady morskie. Lodownce.

Trzęsienia ziemi. Zjawiska makro- i mikro-sejsmiczne.

Sejsmografia i sejsmoskopy.

Wulkany. Morfologia wulkanu. Typy wybuchów. Rozkład wulkanów na ziemi.

Dyzlokacye kory ziemskiej w związku z wulkanizmem i trzęsieniem ziemi.

Geologia historyczna.

Cykl zjawisk geologicznych.

Wiek absolutny i względny.

Facye.

Określi zoologiczne i botaniczne.

Okresy i systemy geologiczne.

Mapa geologiczna.

Systemy geologiczne przedkembryjskie: archaiczny, algonkijski (cechy litologiczne, paleontologiczne, klimat).

Charakterystyka systemów geologicznych pod względem litologicznym, paleontologicznym, facyalnym, klimatycznym:

system kembryjski, sylurski, dewoński. Tetyda, górotwór Kaledoński.

System węglowy. Góry Waryscyńskie i Armorykańskie.

System permski, tryasowy, jurski, kredowy, trzeciorzędowy, czwartorzędowy.

F i z y k a.

Kurs I i II.

Wykład fizyki trwa dwa lata, przy trzech godzinach wykładu na tydzień. Aby nie powtarzać corocznie obu części kursu, wykład prowadzony jest wspólnie dla obu grup słuchaczek. Ta okoliczność jednak wymaga corocznego powtarzania wstępu i tych zasad mechaniki, które do jasnego zrozumienia wykładanych w danym roku działów są niezbędne.

W ten sposób na początku każdego roku są wykładane zasady mechaniki i teorya jednostek. Wartość obu tych działów usprawiedliwia ich powtarzanie. Po wyłożeniu zasad powyższych cały materiał fizyki rozkłada się jak następuje:

W I-ym roku nauka o ciałach stałych, o cieczach i gazach, nauka o ciepłe, oraz nauka o elektryczności statycznej.

W II-im roku nauka o magnetyzmie i prądach elektrycznych, oraz nauka o promieniowaniach.

Przy wykładzie dąży się do uwzględniania zasad energetyki, i o ile możliwości ilustruje się wykład pokazywaniem zasadniczych doświadczeń.

C h e m i a.

Kurs I i II.

Kurs 2-letni po 2 godziny w tygodniu podzielony na wykłady chemii ogólnej (w jednym roku) i chemii organicznej (w drugim roku). Wykład ilustrowany doświadczeniami. Repetycje.

Program chemii ogólnej:

Pierwiastki, ich podział i występowanie w przyrodzie; ogólne własności fizyczne ciał gazowych, ciekłych i stałych; roztwory; tlen, ozon; energia chemiczna; ilościowe prawa zjawisk chemicznych; hipoteza atomistyczna; znakowanie chemiczne; wodór; kataliza; prawo działania mas; woda, dwutlenek wodoru; prawa stosunków objętościowych; prawo Avogadry; chlorowce: chlor, brom, jod, fluor i ich związki; siarkowce: siarka, selen, tellur i ich związki; azotowce: azot, fosfor, arsen, antymon, bizmut i ich związki; węglowce: węgiel i jego związki typowe, krzem i jego związki; bor; ogólne cechy metali; potasowce, wapniowce, magnezowce, glinowce, żelazowce, chrom i mangan, ołów i cyna, miedź, rtęć, srebro, złoto, platynowce, ciała promieniotwórcze; układ peryodyczny pierwiastków.

Program chemii organicznej:

Podstawy teoryi budowy związków organicznych, nauka o rodnikach, zjawisko izomerii.

Związki nasycone: węglowodory, chlorowcopochodne, alkohole jedno i wielowodorotlenowe, etery i estry, aldehydy, ketony, kwasy jedno i wielozasadowe; alkoholokwasy, aldehydo i ketonokwasy, aldehydo i betonoalkohole, węglowodany; związki z siarką, związki z azotem, fosforem, arsenem; związki organometaliczne.

Związki nienasycone szeregu etylenu i acetyleny: węglowodory, alkohole, aldehydy, kwasy.

Związki pierścieniowe szeregu aromatycznego: węglowodory, fenole, alkohole aromatyczne, aldehydy, ketony, chinony, kwasy, fenoloalkohole, fenoloaldehydy i fenolokwasy. Związki z azotem. Związki o skondensowanych pierścieniach benzolowych.

Olejki eteryczne, terpeny, balsamy, żywice.

Związki heterocykliczne. Metody rozbioru organicznego jakościowego i ilościowego.

Chemia, wykładana na K. P., ma między innymi za zadanie przez zwracanie uwagi na skład i wyrób materiałów użytku codziennego, lub częściej spotykanych, ułatwienie przyszłej pracy nauczycielskiej słuchaczek. Wykład chemii rozszerza widnokręgi umysłowe słuchaczek i jest podstawą do opracowania innych działów nauk przyrodniczych.

Metodyka historii powszechnej.

Kurs II.

Wstęp: pojęcie, znaczenie i podział metodyki historii.

Część I-a. Historia jako nauka. Pochodzenie historii, historia mitologiczna, opowiadająca i naukowa.

Zarzuty czynione historii z punktu widzenia naukowego (Arystoteles, racjonalści XVII i XVIII wieku, Schopenhauer).

Historia w pojęciu ogólniejszem. Metoda historyczna w naukach. Idea rozwoju.

Historia w pojęciu ściślejszem. Podział historii (polityczna, społeczna, historia kultury).

Podział historii na epoki. Granice historii. Filozofia historii.

Badania historyczne i fakty historyczne; związek faktów; wyjaśnienie faktów. Krytyka historyczna (filologiczna). Kwestye sporne.

Część II. Historia jako przedmiot wykładu. Cele wychowawcze i kształcące wykłady historii.

Metody wykładu: (metoda realna, biograficzna, kalendarzowa, kulturalna, grupująca, retrospektywna, postępowo-chronologiczna, koncentryczna). System Zillera i Rein'a.

Wykład epizodyczny; historia mitologiczna, hohaterska, biograficzna i chronologiczna.

Wykład systematyczny; historia pragmatyczna, społeczna i historia cywilizacji.

Sposoby wykładu.

Metodyka arytmetyki.

Kurs II.

I-e półrocze. Jedna godzina przeznaczona na wykład teoretyczny podstaw metodyki nauczania rachunku początkowego, a druga na ćwiczenia praktyczne (rozwiązywanie zadań i wyjaśnianie kwestyi trudniejszych z zakresu arytmetyki szkolnej). Wykład teoretyczny prowadzi się w ten sposób, że po wstępie, omawiającym zasady główne metodyki, mające prawo obywatelstwa w szkolnictwie zarówno naszym, jak i obcym, rozpatruje się kolejno program i sposób wykładu w trzech pierwszych latach nauczania. Z tego kursu podstawowego słuchaczki zdają sprawę na egzaminie wyznaczonym w końcu semestru (w grudniu). W wykładzie zwraca się uwagę na rzeczy główne, mające największą wartość praktyczną. Szczególnie obszernie traktuje się pierwszy rok nauczania, jako najważniejszy i podstawowy. Słuchaczki zapoznają się z najważniejszymi kierunkami metodycznymi, jak kierunkiem opierającym się na t. zw. zasadzie liczenia, z kierunkiem eksperymentalnym (obrazów liczbowych), z poglądami t. z. systematyków i z teorią, zakresów

rzeczowych. Każda ze słuchaczek obowiązana jest do napisania rozprawki na temat zadany, np.: „różnice w traktowaniu liczb pierwszego i drugiego dziesiątka“, „monografia oddzielnej liczby pierwszego dziesiątka“ i t. d. Uwzględnia się też w miarę możliwości historię przedmiotu.

2-e półrocze poświęca się prawie w całości zajęciom praktycznym w niższych klasach 7-o klasowej pensyi żeńskiej. Słuchaczki obowiązane są uczęszczać na lekcye w wspomnianym zakładzie, zapoznać się z treścią nauczania i uczennicami. Uczęszczanie na lekcye rozpoczyna się w lepszych warunkach jeszcze w półroczu pierwszym. Następnie każda ze słuchaczek obowiązana wybrać sobie klasę, w której odbywa lekcję omówioną poprzednio w całym gronie. Po lekcyi, o ile czas pozwala, wywiązuje się dyskusja na temat jej wartości i jeżeli lekcya uznana była za niedobłą, słuchaczka musi próbę powtórzyć.

W godzinach wolnych od lekcyi kontynuuje się dalsze rozpatrywanie kwestyi dydaktycznych w następnych latach nauczania.

W końcu drugiego semestru słuchaczki zamiast egzaminu ustnego piszą wypracowanie domowe na jeden z kilku podanych przez wykładającego tematów. Śród tematów zadawanych są np. następujące: „Metoda Grubego jej wady i zalety“, „rachunek pamięciowy, jego znaczenie i traktowanie w nauczaniu“, „tabliczka mnożenia, rozkład materiału i metoda nauczania“, „liczby t. zw. wielorakie w nauczaniu“, „pojęcia i wyobrażenia geometryczne w nauce rachunków“ „Zasada indukcji w nauczaniu, pojęcie stosunku i zależności proporcjonalnej i t. p.

Metodyka wykładu nauk przyrodniczych.

Kurs II.

Na lekcjach nauk przyrodniczych wykładający poszczególne działy przyrodoznawstwa udzielają słuchaczkom rad i wskazówek metodycznych, dotyczących nauczania przedmiotów przyrodniczych; słuchaczki w porozumieniu z wykładającymi wygłaszają na pensyi i w szkole elementarnej lekcye próbne, które podlegają następnie rozważaniu i omawianiu w gronie słuchaczek i wykładających.

Niezależnie od powyższych sposobów zaprawiania słuchaczek do praktyki nauczycielskiej na kursie drugim godzinę tygodniowo przeznaczono specjalnie na pracę nad metodyką nauk przyrodniczych.

Na treść wykładów metodyki składają się następujące tematy: Co to jest nauka? jakie są jej cele i zadania? Podział nauk zasadniczych Nauki przyrodnicze, ich treść, znaczenie i podział. Metody badań przyrodniczych. Wartość przyrodoznawstwa w wykształceniu materialnem i formalnem. Dzieje nauk przyrodniczych, jako przedmiotu nauczania

w szkole. Przyrodoznawstwo, jako przedmiot nauczania elementarnego. Rola zbiorowisk w nauczaniu, poglądy Junga i Kajgorodowa. Poglądowość w nauczaniu przyrodoznawstwa. Wycieczki, ćwiczenia praktyczne. Zastosowanie modelowania i rysunku do nauczania przyrodoznawstwa.

Kwestye powyższe są omawiane bądź to przez nauczyciela podczas wykładów, bądź też opracowywane przez słuchaczki w referatach.

Uczennice kursu drugiego uczęszczają na lekcye nauczycieli-przyrodników do rozmaitych klas pensyi, oraz były obecne podczas ćwiczeń praktycznych z fizyki elementarnej, wykonywanych przez dzieci pod kierunkiem nauczyciela wykładającego metodykę, uczestniczyły w wycieczce hydrobiologicznej do Drewnicy.

Wszystkie uczennice kursu II-go wygłosiły kolejno wobec koleżanek i grona nauczycieli lekcye wzorowe dzieciom w szkole elementarnej, ilustrowane okazami, przezroczami i doświadczeniami — po każdej lekcyi odbywały się ożywione rozprawy nad zaletami i brakami pogadanki.

III Rozważa się najprostsze sposoby i zasady robienia pomiarów na ziemi i mierzenia odległości słońca i księżyca.

IV. Uprzytomnia się zasady badania budowy i składu ciał niebieskich.

V. Rozwiązuje się szeregi zadań np:

a) obliczenie promienia ziemnego

b) obliczenie promienia widnokregu dla danego punktu obserwacji.

c) obliczenie odległości księżyca i słońca oraz ich średnic

d) kąt padania promieni słońca dla danego punktu w danej porze roku w południe

e) spłaszczenie globusa o danym promieniu.

f) wysokość danej góry na globusie o pewnym promieniu

g) wymierzenie odległości przedmiotu niedostępnego i t. p.

VI. Opracowano plany lekcyi na tematy:

kształt ziemi, siatka geograficzna, pora doby, sklepienie nieba we dnie i nocy, zasady kreślenia planów.

Pozatem uczennice odwiedzają lekcye kosmografji w kl. VII. oraz same odbywają lekcye próbne na tematy: ruch wirowy ziemi, kształt ziemi, siatka, po których dyskutowano nad złemi i dobrymi stronami lekcyj.

Plan wskazówek metodycznych o znaczeniu kosmografii.

Kurs II.

Wychodząc z tego założenia, że uczennice kursów w przyszłości jako nauczycielki będą miały do czynienia z przedmiotem kosmografij tylko w zakresie popularnym, na poziomie niższym, rozważa się zjawiska najbardziej zwykłe i bez systematycznego układu a tem bardziej, że na tym poziomie traktują się one zwykle jako fakty odosobnione, nie tworząc systematycznej całości. Więc pszedewszystkiem:

I. Omawia się sprawę prowadzenia **dziennika** najprostszyc obserwacji sklepienia nieba:

a) co do ruchu pozornego słońca i jego stanowisk w rozmaitych porach doby i roku (związane z tem długość i kierunek cienia od słupa pionowego, siła oświetlania i ciepłota.)

b) co do ruchu i odmian księżyca (położenia jego względem słońca).

c) co do pozornego ruchu całych gwiazdozbiorów (i trwałości względneho położenia gwiazd w gwiazdozbiorach. Odszukiwanie najważniejszych gwiazdozbiorów).

d) co do ruchu i zjawiania się głównych planet (podług wskazówek kalendarzyka astronomicznego umieszczonego we Wszechświecie).

II. Omawia się sprawę odtworzenia sztucznego główniejszych z tych zjawisk, czyli odpowiedniego zestawienia doświadczeń nad podobnymi zjawiskami.

Program uwag metodycznych o nauczaniu geologii.

Kurs II.

W tym wypadku należało mieć na względzie głównie geologię fizyczną i zakres jej najniższy lub średni. Ze względu jednak, że i na tym poziomie zjawiska dotyczące geologii fizycznej mogą tworzyć pełną całość, uwzględnialiśmy inne czynniki w wykładzie.

I. Omówiliśmy krótką historję rozwoju nauki o ziemi, jako jeden z podstawowych wskaźników metodycznych.

II. Uwydatnione zostały główne punkty: zjawiska i czynniki, które należy uwzględniać w nauce początkowej o pirosferze, litosferze, atmosferze, hydrosferze i biosferze z wykazaniem tych różnic, które należy mieć na widoku przy traktowaniu ich na poziomie najniższym i średnim.

III. Rozważono szeregi całe bezpośrednich obserwacji, które dziecko winno robić pod kierunkiem nauczycielki z dziedziny zjawisk geologii fizycznej.

IV. Akcentowano potrzeby, gdzie tylko można, prowadzenia dziennika spostrzeżeń, a po nagromadzeniu materyału, konfrontowanie, zestawianie, sumowanie i operowanie materyałem. Porównywanie takiego dzienniczka z dziennikiem uczonego.

V. Zwracano uwagę na konieczne stosowanie rysunku przy notowaniu spostrzeżeń faktów.

VI. Przerobiono lekcye na temat: powstawanie gór, ciepłota atmosfery, woda morska.

VII. Uczennice były kilkakrotnie na wykładach w kl. V i I-ej.

Metodyka rysunków.

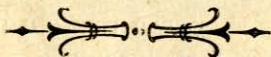
Kurs II.

Metodyka na kursach uwzględnia wykład rysunku w szkołach ogólnie kształcących, zaczynając naukę z dziećmi od lat 8-miu.

Cwiczenia praktyczne mają na celu zapoznanie uczennic z różnymi technikami, jak rysowanie węglem, kredami kolorowymi, farbami i t. p.

Metodyka zaleca głównie, jako materiał naukowy, od pierwszej chwili nauczania rysunku, naturę.

Po zaznajomieniu słuchaczek ze szczegółowym, teoretycznym sposobem nauczania rysunków w szkołach ogólnie-kształcących, oddzielnie dla każdej klasy prowadzone były ćwiczenia praktyczne, ilustrujące metodę rysunku, odnośnie do wykonania tychże, jako to: rysowanie ołówkiem, węglem, pędzlem, kredami kolorowymi. Następnie prowadzone były studia roślin, motyli i kompozycje z tychże motywów, z użyciem barw; w końcu uczennice rysowały przedmioty wzięte z otoczenia z objaśnieniami głównych zasad perspektywy i światłocienia.

111144